

УДК 811.111'42'373.23

М. О. Кузнецова,

викладач

(Запорізький національний технічний університет)

kusnezovamaria@rambler.ru

АНГЛОМОВНИЙ ХУДОЖНІЙ ТЕКСТ ЯК ЗМІСТОВО-МОВНА ОСНОВА ІНТЕРАКЦІЇ ТЕКСТОВИХ АНТРОПОМОРФІВ

У статті представлено структурну та змістову параметризацію первинної комунікації англомовного художнього тексту як комунікативного процесу з обміну текстовими повідомленнями. Дослідження здійснено в межах когнітивно-комунікативної парадигми лінгвістики, яка дозволяє проаналізувати динамічну природу англомовного художнього тексту як процесу і водночас результату когнітивно-комунікативної діяльності текстових комунікантів. У статті обґрунтовано статус англомовного художнього тексту як посередника у процесі первинної текстової комунікації, визначено імпліцитно діалогічний характер процесу продукування первинного англомовного художнього тексту, який передбачає наявність прогнозованого образу читача у когнітивних структурах продуцента та обумовленість сприйняття тексту реципієнтом з огляду на специфіку авторського моделювання дійсності у художньому тексті.

Ключові слова: лінгвістика, когнітивно-комунікативна парадигма, текстова комунікація, пресупозиція, продуцент, реципієнт.

Наукові досягнення гуманітарних наук на рубежі ХХ–ХХІ століть розглядають текст в якості багатомірної та поліфункціональної дискурсивної системи, яка забезпечує окрім індивідуального розвитку мовної особистості, також її соціальну, культурну та інтелектуальну комунікацію [1-3]. Текст позиціонується як один із способів подачі людської комунікації, як процес реалізації концептуальних картин світу [2: 40]. У результаті впровадження раціонального синтезу семантико-лінгвістичного та функціонально-комунікативного підходів до аналізу художнього тексту, останній розглядається не лише як "мовний матеріал" (Л. В. Щерба), але й як складне комунікативне утворення, посередник текстової комунікації (Н. С. Болотнова, Є. О. Гончарова, М. Я. Димарський, О. Л. Каменська, І. М. Колегаєва, Г. В. Колианський, О. О. Селіванова, І. О. Щирова) і носій знань її суб'єктів про дійсність, що робить його постійним об'єктом концептуального аналізу (Л. Г. Бабенко, І. А. Бехта, О. С. Кубрякова, В. А. Кухаренко) й уможливорює реконструкцію когнітивних механізмів його породження та сприйняття. Таким чином, текст у сучасних комунікативно зорієнтованих лінгвістичних дослідженнях розуміється як "корелятивна ланка" у процесі інтеракції текстових комунікантів.

Актуальність теми наукової розвідки визначається відсутністю у вітчизняній лінгвістиці спеціальних праць, що репрезентують на автентичному текстовому матеріалі аналіз англомовного художнього тексту як інтровертного елемента текстової комунікації, що забезпечує змістово-мовну основу взаємодії текстових антропоморфів.

Об'єктом нашого дослідження виступає первинна комунікація англомовного художнього тексту, а **предметом аналізу** – параметризація англомовного художнього тексту як вербального посередника у процесі первинної текстової комунікації.

Метою статті є аналіз англомовного художнього тексту як змістово-мовної основи взаємодії продуцента та реципієнта як антропоцентрів текстової інтеракції.

Матеріалом дослідження послуговували автентичні тексти саги Дж. Р. Р. Мартіна "A Song of Ice and Fire", а також корпус вторинних текстів зазначеної саги, представлений у мережі Інтернет, або кіберпросторі як середовища для комп'ютерно-опосередкованої комунікації.

Виклад основного матеріалу. В межах нової лінгвістичної парадигми "текст – це не іманентна сутність, а елемент цілої системи "дійсність – свідомість – модель світу – мова – автор – текст – читач – проекція"" [4: 10]. Тому, беззаперечним видається існування тісного зв'язку між дійсністю, текстом і реципієнтом, котрий, сприймаючи текст як продукт свідомості автора, здійснює акт спілкування.

З точки зору сучасної лінгвістики, що перейшла від вивчення лінійної організації тексту до його осмислення як багатовимірного смислового простору, текст як продукт мовомислення, а також "елементарна, тобто базова, мінімальна й основна одиниця дискурсу" [5: 116] народжується в момент створення його мовною особистістю й існує безпосередньо в момент свого породження й сприйняття, тобто комунікації. Текст пов'язаний з особливостями людської когніції, а тому може переживати повторні народження при рецепції і мати справу із значним за обсягом корпусом текстів. За словами Р. Барта, "текст не може нерухомо застигнути, він за своєю природою повинен крізь щось рухатися – наприклад, крізь твір, низку творів" [6: 415].

У просторі тексту побачили динамічну систему, а в людському факторі – її базовий елемент і тому релевантною постає проблема взаємовідношення статичного й динамічного просторів тексту як

ментального утворення, який передбачає роботу свідомості [1: 139]. Статичний простір тексту пов'язується із його об'єктивним існуванням, незалежним від роботи людської когніції. Під час акту спілкування автора і реципієнта текст переходить у динамічний стан. Таким чином, досліджуючи текст як вербалізований продукт когнітивно-комунікативної діяльності суб'єктів текстової комунікації, варто зазначити, що текст виступає амбівалентним онтологічним єством, оскільки має *двоїсту природу* – *стан спокою і стан руху*. Представлений як послідовність дискретних одиниць, текст знаходиться у стані відносного спокою, і ознаки руху виступають в ньому імпліцитно. Однак, за умов, що текст репродукується, він знаходиться у стані руху, і тоді ознаки спокою виявляються в ньому імпліцитно.

При читанні тексту відбувається перекодування інформації – відтворення змісту читачем. Отже, у межах свого рівня (у стані спокою) текст є *ендоцентричним*, а в динаміці – *екзоцентричним*. Динамічна природа й детермінація англомовного художнього тексту як процесу і результату мовленнєво-мисленнєвої діяльності передбачає етапи його породження (в процесі продукування), рецепції (у процесі сприйняття) і його подальшого розпаду, якщо, звичайно, текст незаписаний. Таким чином, способами існування *англомовного художнього тексту* як динамічного утворення визначаємо процеси його виробництва та сприйняття, а отже, процес *первинної комунікації англомовного художнього тексту* являє собою двофазову модель.

На першій фазі первинної комунікації англомовного художнього тексту автор тексту репрезентує результати свого світосприйняття у закодованому у вербальній формі *первинному англомовному художньому тексті*, який виконує роль своєрідного повідомлення, що адресант робить доступним для рецепції адресата. Іншими словами автор програмує інформацію, при цьому обов'язково наявним у структурах свідомості автора є прогнозований образ читача – реципієнта, який у процесі сприйняття та розуміння первинного англомовного художнього тексту повинен "підкоритися волі автора, прийняти правила його гри" [7: 8]. На другій фазі первинної комунікації англомовного художнього тексту відбувається процес сприйняття вербально закодованого первинного англомовного художнього тексту реципієнтом, який декодує (інтерпретує) інформацію, запрограмовану автором, відповідно до свого власного сприйняття дійсності. І, таким чином, реалізується *ресипрокальна взаємодія автора і читача*.

У свідомості реципієнта на основі первинного тексту внаслідок процесу прочитання створюється власна проєкція англомовного художнього тексту. Таким чином, останній як знакова система, з одного боку, матеріалізує авторську *комунікативну інтенцію* (загальний задум, намір, смисл художнього тексту або загальну концепцію майбутнього тексту, що репрезентує індивідуально упорядковану систему когнітивних моделей автора, які відображають навколишню дійсність), а, з іншого, сприяє створенню в уяві реципієнта власного прототипу прочитаного тексту. Отже, метою первинної комунікації англомовного художнього тексту можна визначити здійснення впливу на адресата-реципієнта та ініціацію його вербальної, ментально-емоційної та естетичної реакцій. Із формуванням задуму автора, його інтенцією, породженням первинного англомовного художнього тексту, його сприйняттям та осмисленням реципієнтом має справу *первинний дискурс англомовного художнього тексту* як екстравертний елемент текстової комунікації, який забезпечує її змістово-мовленнєву основу. Первинний англомовний художній текст як інтровертний елемент, відповідно, забезпечує змістово-мовну основу взаємодії суб'єктів текстової комунікації.

Первинна комунікація англомовного художнього тексту, в центрі якої знаходиться первинний текст як вербальний продукт творчої діяльності автора, таким чином, відбувається за спільною теоретико-інформаційною схемою у вигляді руху інформації "*відправник (автор – канал (художній твір) – одержувач (реципієнт)*", що разом становить когнітивно-комунікативну матрицю первинної комунікації англомовного художнього тексту, яку утворюють наступні взаємозалежні елементи:

- відправник (автор первинного англомовного художнього тексту – Дж. Р. Р. Мартін);
- процес кодування повідомлення;
- власне повідомлення (текстовий концепт POWER як концепт-ідея всього первинного англомовного художнього тексту);
- канал передавання (письмовий матеріал у вигляді первинного англомовного художнього тексту – сага "A Song of Ice and Fire");
- процес декодування повідомлення (рецепція первинного англомовного художнього тексту);
- одержувач (реципієнт);
- відгук одержувача (*рефлексія* – форма теоретичної діяльності реципієнтів первинного тексту, що передбачає його емоційне осмислення, критику та аналіз);
- зворотній зв'язок (вторинний англомовний художній текст).

Останній елемент у ланцюжку первинної комунікації кваліфікуємо факультативним, адже за наявності зворотного зв'язку відбувається зміна комунікативних ролей, коли адресат за певних умов стає адресантом, і, таким чином, реципієнт у новій когнітивно-комунікативній матриці текстової комунікації (вторинній) продукує вже власний лінгвокультурний об'єкт – вторинний англомовний художній текст, чим підтверджує *комунікативний потенціал* англомовного художнього тексту (здатність тексту бути

об'єктом і продуктом вторинної комунікативної діяльності адресата, тобто бути репродукованим у результаті рецепції та декодування).

Вторинний англомовний художній текст постає вербалізованим продуктом рефлексій реципієнта на первинний англомовний художній текст, складним когнітивно-комунікативним цілим, всередині якого діють механізми вторинної категоризації, заснованої на процесах узагальнення ознак або, навпаки, їх конкретизації, і механізми вторинної концептуалізації змісту первинного англомовного художнього тексту, пов'язані з інтерпретацією і вербалізацією компонентів його складної структури змісту [8: 202]. Вторинний англомовний художній текст вибудовується в кожному процесі прочитання – інтерпретації (У. Еко), і, залежно від кількості реципієнтів, ми маємо відповідну кількість варіантів (вторинних англомовних текстів) одного інваріанта (первинного англомовного тексту).

На другу фазу первинної комунікації англомовного художнього тексту правомірно спроектувати модель рецепції художнього тексту, запропоновану В. В. Красних [5]. Шлях, який проходить реципієнт при сприйнятті первинного тексту, на думку дослідниці, може бути представлений у вигляді наступного ланцюга: фізичне сприйняття тексту – розуміння його прямого, "поверхневого" значення; співвіднесення з контекстом (в широкому сенсі) – розуміння його "глибинного" значення; співвіднесення з фондом знань, пресупозицією – його інтелектуально-емоційне сприйняття, усвідомлення його смислу, *текстового концепту* (глибинного смислу, від початку максимально і абсолютно згорнутої смислової структури тексту, яка є втіленням мотиву, інтенції автора, що призвели до породження тексту).

На "формування" концепту тексту як при сприйнятті, так і при породженні впливають два чинники: ситуація й індивідуальний когнітивний простір (*індивідуальний фонд знань*), невід'ємною частиною якого є когнітивна база. Якщо когнітивна база текстових комунікантів різниться або зазнає певних трансформацій, то місце може мати викривлення істини у тексті – ненавмисного (помилкового) або навмисного [9: 67]. Для успіху текстової комунікації необхідним є загальний фонд знань і вірувань, інакше кажучи, у текстових комунікантів повинен бути присутнім загальний пресупозиційний фонд [5: 102; 10: 136], тобто їх текстосприйняття повинно співпадати.

У межах нашого дослідження поняття "*пресупозиція*" розглядається як "знання тієї частини текстової інформації, що лінгвістично неформалена, і є тим, що формує світосприйняття того, хто отримує вербалізоване повідомлення" [11: 51]. Пресупозиція – це зона перетину когнітивних просторів текстових антропоморфів, що актуалізується в процесі текстової комунікації, це спільний фонд знань, тобто екстралінгвальні знання, що забезпечують відповідне розуміння текстової інформації. Крім того, пресупозиція – це ті знання, які становлять "літературну пам'ять" і актуалізують асоціативні зв'язки реципієнтів із творчістю письменника, його літературним твором або певним літературним персонажем. Таким чином, фонові знання – це когнітивне та інформативне тло реалізації текстової комунікації. Отже, процес "декодування" художнього тексту реципієнтом ґрунтується на застосуванні двох типів знання: лінгвальних й екстралінгвальних, які доповнюють одне одного та забезпечують розуміння неявного змісту тексту. Розуміння адресатом адресанта являє собою "накладення" їх ментальних просторів. Отже, діалогічність [2: 39; 3: 79] підкреслюється як провідна ознака тексту.

В результаті здійсненого дослідження, англомовний художній текст кваліфікуємо як корелятивну ланку в процесі текстової комунікації, а процес породження первинного англомовного художнього тексту – імпліцитно діалогічний, що передбачає наявність прогнозованого образу читача у когнітивних структурах продуцента та обумовленість сприйняття тексту реципієнтом з огляду на специфіку авторського моделювання дійсності у тексті.

Перспективним, на нашу думку, видається вивчення параметрів когнітивного аранжування вторинних текстопросторів із метою напрацювання цілісного методологічного підходу до визначення комплексної природи ресипрокального когнітивного моделювання в процесі породження та рецепції англомовного текстопростору.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Щирова И. А. Многомерность текста : понимание и интерпретация : [учебное пособие] / И. А. Щирова, Е. А. Гончарова. – СПб. : ООО "Книжный Дом", 2007. – 472 с.
2. Бехта І. А. Дискурс наратора в англомовній прозі : [монографія] / І. А. Бехта. – К. : Грамота, 2004. – 304 с.
3. Селиванова Е. А. Основы лингвистической теории текста и коммуникации : [монографическое учебное пособие] / Е. А. Селиванова. – Киев : Брама, 2004. – 336 с.
4. Беянин В. П. Основы психолингвистической диагностики / В. П. Беянин. – М. : Тривола, 2000. – 248 с.
5. Красных В. В. "Свой" среди "чужих": миф или реальность? / В. В. Красных. – М. : Гнозис, 2003. – 375 с.
6. Барт Р. Избранные работы : Семиотика. Поэтика / Р. Барт – М. : Издательская группа "Прогресс", "Универс", 1994. – 616 с.
7. Кухаренко В. А. Интерпретация текста / В. А. Кухаренко. – Вінниця : Нова книга, 2004. – 272 с.
8. Кузнецова М. О. Вторинний англомовний художній текст як когнітивно-комунікативний феномен / М. О. Кузнецова // Наукові записки. Серія "Філологічна". – Острог : Видавництво Національного університету "Острозька академія". – Вип. 38. – 2013. – С. 200–202.

9. Городецкий Б. Ю. К типологии коммуникативных неудач / Городецкий Б. Ю., Кобозева И. М., Сабурова И. Г. // Диалоговое взаимодействие и представление знаний. – Новосибирск, 1985. – С. 67–68.
10. Макаров М. Л. Основы теории дискурса / М. Л. Макаров. – М.: ИТДГК "Гнозис", 2003. – 280 с.
11. Крупа М. Лінгвістичний аналіз художнього тексту / М. Крупа. – Тернопіль: Підручники і посібники, 2005. – 416 с.

REFERENCES (TRANSLATED & TRANSLITERATED)

1. Shchirova I. A. Mnogomernost teksta : ponimanie i interpretatsiya [Multidimensionality of Text : Understanding and Interpreting] : [uchebnoe posobie] / I. A. Shchirova, E. A. Goncharova. – SPb. : ООО "Knizhnyy Dom", 2007. – 472 s.
2. Bekhta I. A. Dyskurs naratora v angломovniy prozi [The Narrative Discourse in the English Fictional Prose] : [monografiia] / I. A. Bekhta. – K. : Gramota, 2004. – 304 s.
3. Selivanova E. A. Osnovy lingvisticheskoy teorii teksta i kommunikatsii [Fundamentals of Linguistic Theory of the Text and Communication] : [monograficheskoe uchebnoe posobie] / E. A. Selivanova. – Kiev : Brama, 2004. – 336 s.
4. Belyanin V. P. Osnovy psikholingvisticheskoy diagnostiki [Foundations of Psycholinguistic Diagnostics] / V. P. Belyanin. – M. : Trivola, 2000. – 248 s.
5. Krasnykh V. V. "Svoi" sredi "chuzhikh" : mif ili realnost? ["Friend" among "Foes": Myth or Reality?] / V. V. Krasnykh. – M. : Gnozis, 2003. – 375 s.
6. Bart R. Izbrannye raboty : Semiotika. Poetika [Selected Works : Semiotics. Poetics] / R. Bart – M. : Izdatelskaya gruppa "Progress", "Univers", 1994. – 616 s.
7. Kukhareno V. A. Interpretatsiia tekstu [Text Interpretation] / V. A. Kukhareno. – Vinnytsia : Nova knyga, 2004. – 272 s.
8. Kuznetsova M. O. Vtorinnyi angломovnyi khudozhniy tekst yak kognitivno-komunikativnyi fenomen [Secondary English Literary Text as a Cognitive and Communicative Phenomenon] / M. O. Kuznetsova // Naukovi zapysky. Seriya "Filologichna" [Scientific Notes. Series : "Philological"]. – Ostrog : Vydavnytstvo Natsionalnogo universytetu "Ostroz'ka akademiia". – Vyp. 38. – 2013. – S. 200–202.
9. Gorodetskiy B. Yu. K tipologii kommunikativnykh neudach [About the Types of Communicative Failures] / Gorodetskiy B. Yu., Kobozeva I. M., Saburova I. G. // Dialogovoe vzaimodeystvie i predstavlenie znaniy [Dialogical Interrelation and the Knowledge Presentation]. – Novosibirsk, 1985. – S. 67–68.
10. Makarov M. L. Osnovy teorii diskursa [Basics of the Discourse Theory] / M. L. Makarov. – M. : ITDГK "Gnozis", 2003. – 280 s.
11. Krupa M. Lingvistichnyi analiz khudozhniogo tekstu [Linguistic Analysis of the Literary Text] / M. Krupa. – Ternopil : Pidruchnyky i posibnyky, 2005. – 416 s.

Матеріал надійшов до редакції 12.02. 2014 р.

Кузнецова М. А. Англоязычный художественный текст как содержательно-языковая основа интеракции текстовых антропоморфов.

В данной статье осуществляется структурная и содержательная параметризация первичной коммуникации англоязычного художественного текста. Материалом исследования послужили англоязычные тексты саги Дж. Р. Р. Мартина "A Song of Ice and Fire", а также корпус вторичных текстов упомянутой саги, представленный в сети Интернет. Проанализована динамическая природа англоязычного художественного текста как процесса и результата когнитивно-коммуникативной деятельности текстовых коммуникантов, охарактеризован имплицитно диалогический процесс его производства. Обоснован статус первичного англоязычного художественного текста как посредника в процессе текстовой коммуникации.

Ключевые слова: лингвистика, когнитивно-коммуникативная парадигма, текстовая коммуникация, пресуппозиция, продуцент, реципиент.

Kuznetsova M. O. English Literary Text as an Informative Linguistic Basis of the Human Textual Interaction.

The article deals with the analysis of modern linguistic views on the text as a communicative phenomenon. It presents the structural and notional parameterization of the English literary text primary communication as a complex linguistic phenomenon within the cognitive and communicative paradigm of linguistics. The English literary text is considered as a form of communication between the author and the reader. The primary communication of the text is viewed as a dynamic process of the information exchange, mediated by modern mass culture text corpora. The research material is George R. R. Martin's "A Song of Ice and Fire" and texts of its secondary discourse. The scientific methods of analysis, synthesis, description and comparison have been used in order to prove the dynamic nature of the English literary text as a process and outcome of the cognitive and discursive activity of textual communicators. As a result it is proved that the constructions of a given reader based on a particular text are likely to coincide with the reader's knowledge, mental capacities, attitudes, reading strategies, and goals. Thus the English literary text is viewed as the mediator in the primary textual communication process. The process of the primary English literary text production is considered as an implicit dialogic one.

Key words: linguistics, cognitive-communicative paradigm, textual communication, presupposition, author, recipient.